

2021

**УШТЕ ЕДНА
РОМКА
ЌЕ УСПЕЕ**

**ИМАМЕ ЛИ
„ВОЈСКА“
ОД КУЛТУРНИ
РАБОТНИЦИ РОМИ?**

**КОРОНА ШОК
ЗА
(НЕ)ВРАБОТЕНИТЕ**

Рома Индекс е електронски весник на Здружението на граѓани „РОМАВЕРЗИТАС“

Како гласило на Здружението, препознатлив лидер за поддршка и развој на проактивни и квалитетно едуцирани Роми, наша цел е да го информираме, едуцираме и забавуваме читателот за прашања од секојдневниот живот, поврзани со образованието, младите, ромскиот идентитет и актуелни теми и проблеми со кои се соочува општеството.

Да информираме за успешни личности, но и да изградиме индивидуалци кои активно ќе бидат вклучени во процесите на креирање и донесување јавни политики на локално и на национално ниво.

Изнесените мислења и ставови во ова електронско списание не го одразуваат ставот на организацијата и донаторот.

За издавачот:

Здружение на граѓани „РОМАВЕРЗИТАС“
- ISSN 2545-4005

Контакт:

Адреса: „11 октомври“ бр.8/1-2, 1000 Скопје
e-mail: office@romaversitas.org.mk

НОВИНАРСКИ ТИМ:

Алмира Фасли,
дипломирана новинарка

Даниел Петровски,
етнолог и антрополог
Магистранд при Институт за фолклор “Марко Цепенков”

Тања Крстевска,
во тек постдимски студии Менаџирање на човечки
ресурси - Филозофски факултет - УКИМ - Скопје

ТРАНЗИЦИЈА НА ПАЗАРОТ НА ТРУДОТ

Автор: Алмира Фасљи

УШТЕ ЕДНА РОМКА ЌЕ УСПЕЕ

Патот до пеколот е поплочен со добри намери“ – една од најпознатите мисли на познатиот италијански поет Данте Алигиери. Во минатото, а и сега, оваа мисла најчесто се користела за кажување дека добрата намера е бесмислена доколку не се следи, односно не се оствари. Во контекст на оваа изрека, голем број жени Ромки сметаат дека патот од нивното образование до влегување низ портите на пазарот на трудот е поплочен со добри намери. Сите сакаат да се вработи жената Ромка, но никој не превзема ништо за тоа таа да се вработи.

Просечно, една девојка Ромка со завршено високо образование поминува 17 години од својот живот во учење и добивање три сертификати или дипломи, како сакате наречете ги. За завршено основно, средно и високо образование. Сега малку е испомешано со тоа што и во прво одделение (читај предшколско образование-забавиште) се дава диплома. Ама ако, милата на мама научила да брои до 10 и да си го напише името во тетратка.

А да, тука не смеам да заборавам и да не ги споменам и тие девојки кои и пркосат на судбината и одлучуваат да магистрираат и докторираат. Половина од својот живот го посветуваат на книгите. Забавата почнува откако девојката ќе реши да се вработи или ќе реши да основа семејство. Тука има неколку „типови“ девојки.

Првиот тип ќе ги продаде сите бессони ноќи, стресови, анксиозност, радости за добиена 10/6 како оценка на факултет за ГОЛЕМАТА ЛЉУБОВ. Таа голема љубов ќе ја натера да се откаже од своите соништа за да ги живее неговите соништа. Не ме сфаќајте погрешно, тука не мислам целосно да се откаже од кариера и да меси леб, нема ништо лошо во месење леб, туку да се даваат приоритети на соништата на големата љубов. Вториот тип девојки се слични на овие првите, само се малку полоши, односно иднината ја гледаат во картата кон Германија, без разлика дали нивниот партнер се наоѓа во Македонија. И покрај тоа што овие девојки имаат одлична иднина и предиспозиции да сменат нешто во општеството и за себе и за својата заедница и за останатите сестри Ромки, нивната најголема цел е да одат во Германија. Оти тука било напорно да се работи за минималец, а во Германија не! Оти тука ќе рмбаш 8 саати и нема да ти се цени трудот, а во Германија ќе ти паѓаат парите од дрвото на животот... Третиот тип девојки се моите омилени. Овие девојки како да се магнет за лоша среќа, тие цел живот се трудат да постигнат нешто големо, родени се за тоа, но патот до остварување на овие големи нешта е поплочен со лоша среќа. Така, секој неуспех, секое паѓање, менување на работно место ги демотивира овие девојки да се борат за тоа што навистина вреди. Така, тие мислат дека не ги бива, а вистината е дека сите сме родени за да бидеме уникатни во нешто. За жал, не сите знаеме како да стигнеме до тоа да бидеме уникатни, оригинални, совршени во тоа што го знаеме најдобро.

Секако, овие типови девојки се само видување од моја лична перспектива како новинар. Таму некаде надвор постојат милион други типови девојки. Заради потребите на текстот се обидов да најдам 1% од тие девојки и да ги прашам на кој начин влегле низ портите на пазарот на трудот по завршување на нивното образование. Еве дел од нивните одговори:

Беа прашувани девојки со завршено високо образование или нивните студии се во тек.

Новинар: Дали сте вработена?

A1: Да, хонорарно сум ангажирана преку една не владина организација.

A2: Да, на пола работно време.

A3: Не, не сум, но барам работа.

A4: Да, вработена сум и тоа според факултетот кој го завршив.

Новинар: Со кои тешкотии се соочивте при наоѓање на работа?

A1: Со оваа невладина организација соработувам веќе неколку години и откако почна короната се соочив со незнаење како да постапам со мојата работа која бара физичко присуство, како теренски работник. Во првите месеци од пандемијата не одев на терен, но потоа со помош и охрабрување од страна на другите вработени во невладината организација, одев на терен, секако со почитување на сите протоколи за заштита од вирусот.

A2: Бидејќи се уште ги немам завршено моите студии, не ми беше приоритет да се вработам, ниту да барам работа. Огласот за работа го видов на социјалните мрежи и на почетокот се двоумев да аплицирам, бидејќи мислев дека никој не би ставил оглас за работа на социјалните мрежи. Сепак на крајот аплицирав бидејќи работата беше слична на тоа што јас го студирам. Навистина се изненадив кога ме примија на работа. Навистина добро ми одеше, па дури и оценките кои ми беа послаби ги поправив со помош на тоа што ја применував теоријата која ја учев практично.

A3: Бев вработена се до моментот кога почна пандемијата кај нас. Пред точно една година добив отказ од работа, а потоа веднаш почнаа рестриктивните мерки. Морам да признаам на почетокот навистина и беше тешко да се прилагодам на ситуацијата. Потоа увидов дека е многу тешко да најдам работа според факултетот кој го завршив а и да можам со пандемијата се е отежнато. Кога се олабавија мерките, бев ангажирана неколку месеци на еден проект. Моментално се надоградувам себеси и секако барам работа.

A4: Веднаш штом ги завршив моите студии, аплицирав за едно слободно место во една фирма. Навистина се зачудив кога ме викнале на интервју бидејќи мислев дека веќе се знаело кого ќе примат. Поминав добро на интервјуто и после една недела ме викнале да почнам со работа. Работното место е добро, секојдневно се соочувам со предизвици, но знам дека мојот придонес тука е од големо значење.

Новинар: Што би им препорачале на останатите млади девојки кои се уште студираат или се веќе вработени?

A1: Доколку си ја сакате работата што ја работите, тогаш верувајте ќе пронајдете начин да ја сработите. Нема ништо поубаво и подобро од тоа да ве препознава заедницата како личност која им помогнала кога имаат потреба од помош.

A2: Верувајте во чуда и во огласи кои се појавуваат на Фејсбук. Хахахах. Навистина понекогаш тоа за што мислите дека нема некаква смисла или не е значајно, на крајот излегува дека иднината ќе ви зависи од тоа. Така, моите оценки се поголеми благодарение на работата која ја работам и секако би сакала да напоенам дека големи се шансите да се вработам на тоа работно место веднаш штом завршам со студиите.

A3: И покрај тоа што можеби ќе ви се случат многу лоши работи кои сигурно ќе ве обесхрабрат, не се откажувајте. Не знаете кога ќе ви се укаже одлична можност. Јас не се откажав!

A4: Среќата не ти доаѓа на врата, ти сама мораш да ја пронајдеш. И откако ќе ја пронајдеш, ќе мора да се трудиш со сите сили за да ја задржиш. На сите девојки сакам да им порачам дека не се сами, дека ги поддржувам во нивната борба и само да продолжат храбро да се борат!

Патот до работното место не секогаш е поплочен со добри намери за Ромките. Тој пат се состои од надеж дека и жената Ромка ќе го оствари своето право да работи и да заработува во ова општество. Тој пат се состои од стравот на неуспех и на прашањето – Што ако паднам? Секако тука следува одговорот – Што ако леташ? Тој пат се состои од среќа за секоја остварена цел на овие девојки кои секојдневно се борат рамноправно со мажите и со останетите девојки. Тој пат се состои од надеж дека уште една жена Ромка ќе успее...

ИМАМЕ ЛИ „ВОЈСКА“ ОД КУЛТУРНИ РАБОТНИЦИ РОМИ?

Автор: Даниел Петровски

Јас го разбираам светот како поле за културен натпревар меѓу народите“ рече познатиот македонски револуционер Гоце Делчев. Во својата мисла, културата ја постави на највисокото и најзначајното ниво во светот, особено кога се работи за меѓусебен натпревар помеѓу народите. Познатиот француско романски писател и драматург, Ежен Јонеско, ја постави дуалистичката фикција која го тера човекот критички да размислува за сопствено-то јас. Тој вели: „Не е одговорот она што просветлува, туку прашањето.“. Следствено на ова, а во контекст на Делчевата мисла, логично е да се поставуваат следните прашања: **“Колку Ромите учествуваат во тој културен натпревар меѓу народите?”** **“Дали Ромите во Македонија имаат војска од културни војници кои ќе се натпреваруваат?”** И трето, а и најважно: **“Дали на Ромите им се овозможува, воопшто да се натпреваруваат?”**

Во текот на оваа статија ќе се обидам да дадам одговори на овие прашања кои ќе бидат во контекст на темата “Пазарот на трудот на младите во Роми во културата”.

Теориите за поимот „култура“ се различни и секогаш контекстуално конципирани: од социјален аспект, културата може да се сфати како култура на однесување, култура на зборување, култура на облекување, демографска култура и друго. Од етнолошко – фолклорен аспект, културата може да биде социјална, духовна, материјална и не-материјална. Фокус на оваа статија ќе биде културното изразување на етничките карактеристики на ромската заедница во Македонија и нејзината интерпретација, афирмација во институциите на системот. Тука ќе ги вклучиме областите театар, фолклор, музика, поезија и визуелни уметности.

Колку Ромите учествуваат во тој културен натпревар меѓу народите?

Во контекст на пазарот на трудот во областа култура, се обидовме да добиеме одговор од Државниот завод за статистика, колку Роми се вработени во областа култура во државните институции. За жал, до објавувањето на оваа статија не добивме одговор, а искрено се надевам дека такви податоци, се уште не се разработени во нивната база. Сепак, испративме допис и до најголемите национални културни институции во државата да ни дадат одговор на ова прашање, како информација од јавен карактер.

Македонски народен театар (МНТ) има вкупно 58 уметници како актери, драматурзи и режисери од кои Роми нема ниту еден. Во нивниот одговор за бројот на вработени Роми во институцијата МНТ е наведено дека имаат само еден Ром, вработен во помошно технички персонал. Во институцијата **Драмски театар** од 89 вработени има само еден Ром вработен во техничкиот персонал а во театар Комедија од 76 вработени, Роми нема ниту еден. Одговор добивме и од институцијата **Македонска филхармонија** каде е наведено дека од вкупно 123 лица вработени, Роми има 3 лица и тоа во уметничкиот оддел. Во националната установа **Ансамбл** за народни песни и игри **Танец**, има 3 Роми од вкупно 69 вработени во уметничкиот сектор.

Институција	Уметници	Технички персонал	Вкупно вработени	Роми
Македонски народен театар	58	/		1 т.п.
Драмски Театар	53	30	89	1 т.п.
Македонска филхармонија	101	13	123	3 уметници
Н.У. Танец	69	3	82	3 уметници
Национална опера и Балет	287	98	439	2 Уметници 11 т.п
Театар Комедија	41	31	76	/
Вкупно:	601	175	809	21

*Овие податоци се добиени од страна на управите на институциите. Во вкупната бројка влегуваа и административниот кадар во самите институции. Институцијата МНТ, даде одговор само на прашањето колку Роми има вработено, а податокот за 58 уметници е изваден од нивната веб страна. Од горенаведените податоци може да се заклучи дека од вкупно вработени 601 лица како уметници во шест национални институции, Роми има само 8 односно околу 1,2 %. што всушност претставува и одговор на првото прашање: **“Колку Ромите учествуваат во тој културен натпревар меѓу народите”.**

Дали Ромите во Македонија имаат војска од културни војници кои ќе се натпреваруваат?

Статистички гледано, кадровската подготвеност е минимална. Во изминатите три години (2016, 2017, 2018) од сите дипломирани 71 студенти Роми, само 4 завршија факултет кој има уметнички дискурс. Интересен е и податокот дека во академската 2018/19 од вкупно запишани 70 студенти во прва година на студии само 2 од нив студираат уметничка насока (музичка академија). Од податоците може да се види дека интересот за запишување и студирање на уметничките насоки е сведен на минимални нумерации кои даваат основа за понатамошно истражување на состојбата преку други дисциплини.

Во областа театар, **“ромски војници”** кои дипломираше на факултетите во земјата во оваа област се вкупно 4. Со македонско потекло а живее и работи во Германија, како актер дипломирал и Неџо Осман во класата на Раде Шербеџија во Нови Сад.

Дипломиран режисер од градот Куманово е магистер Орхан Јашаровски. Во ова вбројување не може а да се не спомене и култниот светски ромски режисер со македонско потекло Рахим Бурхан од театарот Пралипе. Вкупен број на ромски театарски војници од Македонија има 7, од кои двајца се професионални режисери. Од сите наведени, единствено како актерка Ромка, вработено е едно лице во Театарот за деца и младинци, додека останатите работат во други сектори, неадекватни за нивното образование, а во областа театар работат на нивно на проекти или во рамки на невладини организации.

Генерално, пазарот на трудот во областа културата, може да се анализира низ аматерската партиципација на културните уметнички друштва, невладини организации, Роми актери аматери и индивидуалци.

Во Македонија, официјално не постојат професионални ромски културни уметнички друштва, но фолклорната дејност ја обавуваат во рамки на невладини организации со што нивниот континуитет во дејноста е зависен од финансиите. Така, може да се заклучи дека во нашата земја постојат не повеќе од три групи на фолклорни друштва каде членуваат околу 50 лица. Што се однесува до аматерскиот театар, во централниот регистар не постојат ромски театри, а повторно и тука, дејноста ја обавуваат во рамки на здруженија на граѓани. Така, во нашата земја постојат три активни театарски групи каде членуваат не повеќе од 50 аматери Роми. Во областа на поезијата, постојат три здруженија на граѓани кои издаваат поезија на ромски јазик, каде годишно се издаваат не повеќе од 10 книги.

Бројот на ромски писатели и поети не изнесува повеќе од 8 лица. Во останатите области, бројот на Роми кои се активни во визуелните дејности, филмската уметност и друго, е минимална.

Дали на Ромите им се овозможува, воопшто да се натпреваруваат?

Може да се заклучи дека пазарот на трудот во областа на културата на Ромите го опфаќа најмногу аматеризмот, додека на професионално ниво, има мал број вработени Роми во културните државни институции. Следствено на ова следи и прашањето: Дали на Ромите им се овозможува да се натпреваруваат?

Во Република Северна Македонија, се уште нема формирано државна институција која ќе работи за културата на Ромите (театар, музеј, библиотека, културен дом). Во последните неколку години, се прават напори за отворање културен дом во Шуто Оризари, но сепак, тоа е само уште еден неостварлив сон на ромските уметници.

Ромските културни работници, својата дејност ја обавуваат единствено на ниво на проекти чиј „најголем“ финансиер е Министерството за култура. Резултатите од последниот Конкурс за финансирање на проекти од национален интерес, говорат за финансирање на ромската култура под 1%. Од вкупно 11 милиони евра за културата во Македонија, за ромската култура доделени се околу 45 илјади евра, односно околу 0.4 % од вкупниот буџет.

Заклучок

Заклучокот на оваа статија ќе го дадам со едно прашање: **“Зошто немаме професионален кадар од областа на културата кој ќе биде конкурентен на пазарот на трудот”?** Одговор на ова прашање треба да го дадат државните институции, особено Министерството за култура бидејќи тоа е најмеродавна институција. Но, ако јас треба да го дадам одговорот, тогаш тоа ќе биде следен: “Немаме ромски професионален културен кадар бидејќи нема простор каде истата да се обавува, односно нема институција која ќе вработи Роми професионалци од областа на културата. Погледнете ги бројките на вработени во државните културни институции. Во областа на театарот имаме само 1 вработен актер во Македонија. Во областа на фолклорот имаме само тројца вработени. Во областа на музиката имаме само 5 лица. Квалитет има, потенцијал има, побарувачка има, но работа нема. Како да се зголеми мотивацијата на ромските аматери за вклучување во ромската култура, кога за организирање на еден музички настан државата помага со 100.000 денари, од кои за музичари и уметници се доделуваат по 100 или 150 евра. Како да се зголеми мотивацијата кај ромските поети кога за издавањето на нивното дело, државата финансира 70.000 денари за печатарски трошоци, подготовка и авторски хонорар”.

Тоа е одговорот на моето прашање!

КОРОНА ШОК ЗА (НЕ)ВРАБОТЕНИТЕ

Автор: Тања Крстевска

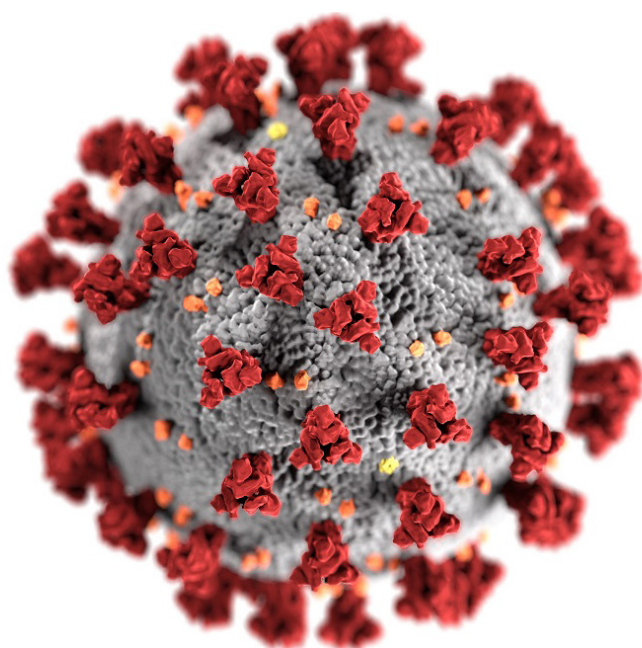
Во фабриката каде што работев на производи за странски пазар, станува збор за сериозен гигант компанија во македонски услови, поради намалениот извоз ми прекина договорот за работа. Но, не бев единствената што остана без работа. Со ова се соочија и многу други колеги. Едноставно, заради кризата, не постоеше можност да ми го продолжат договорот..." Вака некако, во три-четири реченици, може да се сублимира животот на многу наши сограѓани, соочен со разорната моќ на пандемијата со вирусот Ковид 19.

Огромните бројки заболени лица ги принуди балканските, но и многу светски земји, да го забранат движењето на луѓето и да воведат строги мерки за социјално дистанцирање. Ваквите мерки го запреа социјалниот и економскиот живот. Една статистика на Центарот за податоци за корона вирусот на Џонс Хопкинс (за ден 24 април 2020 година) покажува дека во овие шест земји на Балканот имало 11.000 потврдени случаи. Ова, секако влијаеше врз пазарот на трудот и доведе до зголемување на невработеноста.

Во вакви тешки времиња потребна е добра економија. Кризата предизвикува тешки последици за економиите, затоа што помалата економска активност ги комплицира јавните финансии.

Оваа криза е различна од сите што ги знаеме. Должината и длабочината на кризата ќе зависат од тоа колку се ефективни мерките за ограничување, колку добро здравствениот систем може да се справи со заразата и од успешното развивање на ефективни лекови и вакцини за болеста. Економските политики сами не можат да стават крај на оваа криза, но имаат круцијална улога во заштитата на начинот на живот преку зачувување на работните места и зајакнување на мрежите за социјална заштита. Брзо економско закрепнување е можно, но не е сигурно. Релаксирањето на мерките за ограничување на движењето може да ги ослободи запрените потрошувачка и инвестиции што би ја охрабрило економската активност брзо да се поврати. Овде се поставува прашањето: Колку земјите од Западен Балкан беа подготвени за ваква голема криза? Во редовниот економски извештај од есента 2019 година веќе е забележана сè поголемата несигурност околу изгледите во регионот, бидејќи дури и пред кризата со КОВИД-19, се очекуваше забавување на стапките на растот на светско ниво и во Еврозоната. Општо, забавувањето се очекуваше да изнесува до 1,0 процент.

И во Република Северна Македонија, светската економска криза значеше губење на работни места за многумина сограѓани.

Поради ова, Владата, во соработка со Министерството за труд и социјална политика и државната Агенција за Вработување подготвија оперативен план за зајкнување на пазарот на трудот. Тој, пред се, е наменет за лицата кои ги изгубија своите работни места и можностите за враќање во активен работен однос. Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот оваа година изнесува 1,5 милијарди денари и со него ќе бидат опфатени 10.279 лица. Со планот се опфатени и 565 лица Роми од вкупниот број корисници во овие пет програми за активација на пазар на труд, потврдува Елвис Мемети, советник за инклузија на Роми во Канцеларијата на Претседателот на Владата на Република Северна Македонија.

Овој план ја стимулира постоечката работна сила на пазарот на трудот и е наменет за лицата кои како последица на кризата ги изгубија своите работни места. Парите за негова реализација се обезбедени од донатори, државниот буџет и средства од ИПА2. Планот се заснова на 3 принципи: справување со негативните последици од Ковид19 со директен таргет на лицата кои ги изгубија своите работни места, адекватност и инклузивност (со првична застапеност на ранлива категорија, без разлика на пол, раса, националност..) и обезбедување рамномерен регионален развој. Целта на овие принципи е да се постигне рамномерна поддршка со Оперативниот план.

Република Северна Македонија е земја во транзиција. Економската криза предизвикана од вирусот, ќе има големо влијание врз економскиот раст и развој. Цел на секоја Влада е намалување на невработеноста. Владата и институциите потребно е да спроведат одржливи механизми, преку кои ќе се надминат последиците од невработеноста, но сепак ќе треба подолг временски период на оправување.

Рамка 1:

Република Северна Македонија е првата земја која не е членка на Европската Унија, но која почна со имплементација на проектот Гаранција за млади. Во фокусот на овој проект се млади, невработени лица до 29 години и мерката даде одлични резултати и покрај специфичните услови што ги наметна пандемијата КОВИД-19. Од вклучени 25.482 млади лица, 7.197 се вработиле, а 1.249 лица, преку вклучувањето во активни мерки, ја зголемиле својата вработливост.

Рамка 2:

Според податоците на Државниот завод за статистика, во 2020 година, активното население во Република Северна Македонија изнесува 950 858 лица, од кои вработени се 794 909, а 155 949 лица се невработени. Стапката на активност во овој период е 56.4, стапката на вработеност 47.2, додека стапката на невработеност изнесува 16.4.

	Вкупно работоспособно население	Активно население			Стапка на активност	Стапка на вработеност	Стапка на невработеност
		вкупно	вработени	невработени			
2019	1 684 820	964014	797 651	166 363	57,2	47,3	17,3
2020/I	1 685 236	967733	811 106	156 627	57,4	48,1	16,2
2020/II	1 685 909	953039	793 416	159 623	56,5	47,1	16,7
2020/III	1 685 741	941136	785 561	155 575	55,8	46,6	16,5
2020/IV	1 685 468	941524	789 552	151 972	55,9	46,8	16,1
2020	1 685 589	950858	794 909	155 949	56,4	47,2	16,4

Поради пресметките од примерокот и извршените заокружувања на пресметаните резултати на единици, понекогаш се можни мали отстапувања на оцените кај вкупното од резултатите добиени со сумирање одделни ставки што ги составуваат збирите.

Ромаверзитас започна во август 2001 година како модел на неформално образование, наменет за студенти Роми кои студираат на додипломски студии во универзитетите во Република Македонија. Ромаверзитас од програмата на Фондација Отворено општество - Македонија (ФООМ) премина во Здружение на граѓани „РОМАВЕРЗИТАС“ од Август 2015 година, финансиран од Ромскиот образовен фонд (РЕФ) од Будимпешта.

Визија на Здружението на граѓани „РОМАВЕРЗИТАС“

РОМАВЕРЗИТАС е граѓанска организација која е препознатлив лидер за поддршка и развој на проактивни и квалитетно едуцирани Роми, кои ја застапуваат ромската заедница и се активно вклучени во процесите на креирање и донесување на јавни политики на локално и национално ниво.

Мисија на Здружението на граѓани „РОМАВЕРЗИТАС“

РОМАВЕРЗИТАС е граѓанска организација која активно работи за зајакнување на личните и академските капацитети на средношколците, студентите и младите Роми во Република Македонија, преку обезбедување на академска и неформална поддршка, како и поддршка за личен развој.

Оваа активност е финансирана од проектот „Ромаверзитас - Зголемување на пристапот и учество на студенти Роми во високото образование и транзиција на пазарот на труд, финансиран од Европската Унија (ЕУ) и Ромскиот Образовен Фонд (РЕФ)“

romaversitas
north macedonia

Изнесените мислења и ставови во ова електронско списание не го одразуваат ставот на организацијата и донаторот.

© Здружение на граѓани РОМАВЕРЗИТАС Македонија, 2021